

УДК 811.112.2'373.7

ТАРАБА Ірина Олександрівна,

доцент кафедри германської філології НДІ іноземної філології Житомирського державного університету імені І. Я. Франка; Житомир, Україна; тел.: +38 097 7527705; e-mail: irinataraaba@mail.ru;
ORCID ID: 0000-0002-5412-1700

МЕТАФОРИЗАЦІЯ ТА МЕТОНІМІЗАЦІЯ ЯК КОГНІТИВНО-СЕМАНТИЧНІ МЕХАНІЗМИ НЕОЛОГІЗАЦІЇ НІМЕЦЬКОЇ СОМАТИЧНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Анотація. *Мета* дослідження полягає у виокремленні основних сфер, у яких відбуваються метонімічні та метафоричні переноси, внаслідок чого, на нашу думку, відбувається неологізація соматичної фразеології німецької мови, та у визначенні значень метонімічного й метафоричного механізмів у когнітивній діяльності людини. *Предметом* дослідження статті є основні фразеотворчі механізми неологізації німецької фразеології на *матеріалі* фразеологічних одиниць із соматичним компонентом. *Результати* роботи дають можливість зробити наступні *висновки*. Концептуальне перенесення на матеріалі соматизмів відбувається на основі народження нових смислів та активізації тих або інших аспектів, характеристик тіла та частин тіла людини, релевантних для тих чи інших найменувань. Ці положення мають *практичне застосування* щодо розробки питань збагачення фразеологічного фонду мови.

Ключові слова: неологізм, фразеологізм із соматичним компонентом, соматична фразеологія, концепт, німецька мова.

Постановка проблеми. Оновлення мовної картини світу в певній мірі визначається активізацією процесів семантичної деривації. Як засвідчує проведений статистичний аналіз, серед традиційних шляхів вторинної номінації у німецькій мові кінця XX — початку XXI століття переважна більшість нових значень утворена внаслідок когнітивно-семантичних механізмів

метафоризації та метонімізації. Варто зауважити, що неологізація як комплексний лінгвокогнітивний процес, спрямована на оновлення мовної картини світу, зокрема соматичної фразеології німецької мови. Визнання того, що головною ознакою парадигмального простору сучасної лінгвістики є антропоцентризм, унеможливує аналіз будь-яких лінгвальних і екстралінгвальних факторів без звернення до когнітивних структур. Саме тому під метафорою та метонімією ми розуміємо не просто процеси перенесення назв або найменувань, а й асоціативно-образні механізми лінгвокреативного мислення людини, внаслідок дії яких відбувається перекатегоризація її досвіду.

Постановка завдань. Мета дослідження полягає у виокремленні основних сфер, у яких відбуваються метонімічні та метафоричні переноси, внаслідок чого, на нашу думку, відбувається неологізація соматичної фразеології німецької мови та у визначенні значень метонімічного й метафоричного механізмів у когнітивній діяльності людини.

Виклад основного матеріалу. Для встановлення значень метонімічного та метафоричного механізмів в когнітивній діяльності людини звернемося до найбільш продуктивних моделей.

Під метонімією ми розуміємо не просто процес перенесення назви за суміжністю явищ (просторовою, часовою, логічною тощо) [2], а й асоціативно-образний механізм лінгвокреативного мислення людини, в результаті дії якого відбувається перекатегоризація досвіду. Спираючись на те, що метонімія — це когнітивна модель, концептуальна структура, між елементами якої існують відношення суміжності, ми можемо з впевненістю стверджувати, що ця модель «накладається» на певний концептуальний простір і надає йому закладену в ній структуру [1, с. 31–58]. Це може бути осмислення об'єктів або подій в термінах їхніх частин, ознак тощо. Результатом того, що метонімічна модель «накладається» на вже структурований простір, тобто на певний фрейм як конвенційну форму представлення фрагменту знань, є переструктурування цього фрейму.

Проте, відмічаємо цілу низку переносів, які за пропозицією Б. Уоррен, можуть бути кваліфіковані як «метафора в метонімії» («metaphors-in-metonyms») та «метонімія в метафорі» («metonyms-in-metaphors») [2]. Так, В. Крофт і Д. Алан Круз підкреслюють глибинний зв'язок цих понять та виділяють явище *метафтонімії* («metaphonymy») [3]. Саме тому ми позиціонуємо той факт, що у певних випадках метонімічні переноси доцільно розглядати разом з метафорами.

Нами було виділено 4 основні сфери, у яких відбувається метонімічні переноси, в результаті яких, на нашу думку, відбувається неологізація соматичної фразеології німецької мови: 1) соціально-моральна сфера; 2) соціально-естетична сфера; 3) політична сфера; 4) релігійна сфера.

1. Соціально-моральна сфера відображає норми людської поведінки, суспільної свідомості, стосунки людей, духовний та внутрішній світ людини, наприклад: *Bauchweh zu* → *Angst*; *Herz, Herzchen zu* → *guter, gutherziger Mensch*.

2. Соціально-естетична сфера демонструє відповідність естетичним вимогам суспільства. Метонімічні переноси виникають для заміни неприємних, непристойних назв предметів, явищ, речей або деяких частин тіла, які необхідно завуалювати, подати їх в пом'якшеному, прикрашеному вигляді, наприклад: *Pommepanzer zu* → *corpulente Person*, *Schlafnase zu* → *langweiliger Mensch*, *Kaktuskopf zu* → *stacheliger Charaktertyp*.

3. Політична сфера експлікує політичні, економічні, соціальні зміни в країні, регіонах, державах, наприклад: *Gedächtnisacker zu* → *Kasernenhof*.

4. Релігійна сфера відображає сукупність духовних уявлень, що ґрунтуються на вірі в існування Бога, надприродні сили, а також відповідну поведінку та дії людини, наприклад: *Knochenmann zu* → *Tod*.

Результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що метонімія є моделлю вихідного знання, когнітивним інструментом мовної категоризації, завдяки якому вербалізуються соціально-значущі для сучасної мовної свідомості явища і предмети, та, крім того, продукуються нові поняття, що сприяє неологізації лексичного складу німецької мови. Процес концептуалізації відбувається в ході пізнання людиною навколишнього середовища, тобто через її досвід. Концептуалізація спрямована на виділення елементарних змістовних одиниць досвіду людини, який слугує метафоричною платформою концептотворення. Сам концепт формується через інструмент досвіду — чуттєве пізнання дійсності. Дійсність, у свою чергу, у кожного своя, тому концепти чи концептуальні метафори різняться. Чому ж все-таки американські когнітологи Дж. Лакофф та М. Джонсон зробили висновок, що і концепт, і вся концептосфера метафоричні. Під час концептуалізації предмета чи стану речей ми залуцаємо свій буденний досвід з іншими предметами чи речами і переносимо його на об'єкт концептуалізації [2]. Ми нічого не сприймаємо таким, яким воно є, а завжди порівнюємо й асоціюємо з тим, що вже наявне; отож набуття складних концептів відбувається метафоричним шляхом — через перенесення ознак — на основі елементарних концептів, де культура як спадок попередніх поколінь відіграє сигніфікантну роль у формуванні концептів. «Свій досвід ми здобуваємо не повністю самі, а спрямовуємо частину нашої життєво-практичної організації за досвідом інших» [4], що знову

підтверджує той факт, що під час побудови наших концептів ми пізнаємо щось незнайоме нам через уже створені образи.

Г. Гюльцер вважає, що взаємозв'язки між предметами нашого досвіду утворюються метафорично [2]. Отож, якщо все наше життя ґрунтується на нашому досвіді з навколишнім середовищем, якщо зв'язки між досвідом та наша концептосфера метафоричні, то ми можемо говорити про наявні в нашому мозку концепти лише як метафоричні концепти.

На думку Дж. Лакоффа та М. Джонсона, уся «наша понятійна система, за допомогою якої ми не лише думаємо, і діємо, є в основному метафоричною за своєю природою. Поняття, які керують свідомістю, — це не лише продукти інтелекту. Вони також керують нашими повсякденними вчинками, включаючи найнезначніші деталі. Поняття становлять те, що ми сприймаємо з навколишнього світу, як ми в ньому орієнтуємось, і регулюють наші стосунки з іншими людьми. Концептуальна система, отже, відіграє центральну роль у нашому життєвому досвіді» [1]. Для того, щоб реалізувати концепт — знайти йому вербальні вираження, людині знову потрібні образи. «Ми точно знаємо, що всі слова нашої мови набули своїх значень через образне застосування. Кожне слово в кожному з його значень походить природно від якогось уявлення» [2], а це засвідчує те, що мова — це відображення, вербальна реалізація сформованих концептів свідомості, які, у свою чергу, формувалися через образи.

Сутність когнітивної концепції метафори утворюють когнітивні операції метафоричного переносу, побудова аналогій, які є основними частинами моделі світу, передбачаючи співвіднесення різних понятійних сфер та різних світів [3, с. 220], та відіграють основоположну роль у концептуалізації дійсності та упорядкуванні досвіду [3, с. 21]. Завдяки метафоричним переносам, людський розум здатний охопити незліченну кількість вагомих ситуацій кінцевим набором лінгвістичних форм, інакше кажучи, на рівні мови відбуваються семантичні зміни, а на рівні ментальних просторів стаються концептуальні зміни (перенесення, відображення, накладання).

В основі концептуалізації дійсності лежить антропометричний принцип метафоризації. В. М. Телія визначала, що антропометричність — це усвідомлення людиною себе як міри усіх речей [2]. Ми позиціонуємо це визначення. Даний підхід розвивається у зарубіжній лінгвістиці як теорія «втіленого розуму» (the thesis of embodied cognition). Згідно цього підходу, набір концептів, існуючих у людській свідомості, несе відбиток людини.

Саме взаємодія тіла з *фізичним* та *соціальним* простором, та аналіз цього тілом-в-свідомості і є принципом втілення, яке можна розглядати як ціль концептуальних метафоричних переносів. За Дж. Лакоффом та М. Джонсоном людина проектує схематичні зразки знання з більш тілесної *області-джерела* на менш тілесну *образ-ціль*. Найбільш поширеною моделлю, за якою відбувається орієнтування об'єкту в просторі, є *тілесна схема* (*body schema*) [2], або *модель частин тіла людини* (*human body part model*), або модель, яка опирається на уявлення про співвіднесення частин тіла людини, їх положення [2].

Концептуальний перенос розглядаємо як когнітивний механізм співставлення двох ментальних областей на основі аналогій. Тіло людини та його частини служать у якості образа-джерела концептуального переносу, який проектується на космогенетичний, природний та соціальний простори. Відповідно, концептуальний перенос на матеріалі соматизмів відбувається на основі народження нових смислів та активізації тих або інших аспектів, характеристик тіла та частин тіла людини, релевантних для тих чи інших найменувань, що суттєво збагачує фразеологічний фонд мови.

У нашому дослідженні ми зацікавлені лише у продуктивності метафоричного переносу для соматичної фразеології німецької мови, адже внаслідок концептуального переносу відбувається формування нових образів, значень, виникають нові одиниці, зокрема ФСК (фразеологізми з соматичним компонентом). Ми спробували виділити лише ті популярні концептосфери, на які відбувається проектування соматизмів (ми не претендуємо на завершеність даного переліку):

1. Соціосфера:

1) За професійною діяльністю:

– **der Kopf** (голова) ← *der Wirtschaftswissenschaftler* (економіст), *der Wissenschaftler* (науковець), *der Analytiker* (аналітик), *der Programmierer* (програміст);

– **das Herz, die Seele** (серце, душа) ← *der Dichter* (поет), *der Schriftsteller* (письменник), *der Maler* (художник), *der Komponist* (музикант);

– **der Bauch, der Magen** (живіт, шлунок) ← *der Koch* (повар), *der Humorist* (гуморист), *der Clown* (клоун);

– **die Hand/der Arm, das Bein/der Fuß, der Leib** (рука, нога, тулуб) ← *der Sportler* (спортсмен), *der Handwerker* (ремісник), *der Meister* (майстер);

– **die Nase** (ніс) ← *der Geschwürsprüfer* (дегустатор приправ);

2) За соціальною роллю, життєвою позицією:

– **der Kopf** (голова) ← *der Pauker* (зубрило, ботан), *der Vier-Augen-Person* (очкарик);

– **das Herz, die Seele** (серце, душа) ← *der Casanova* (казанова), *der Macho* (мачо), *der Womaniser* (вуменайзер), *der Ladykiller* (ледікілер);

– **der Bauch, der Magen** (живіт, шлунок) ← *Feinschmecker* (гурман), *der Vielfraß* (ненажер);

– **die Leber** (печінка) ← *der Alkoholiker, der Trinker* (алкоголік), *der Alki, der Schnapsdrossel* (алкан);

– **die Lungen** (легені) ← *Kettenraucher* (зав'язаний курець);

– **die Hand/der Arm, das Bein/der Fuß** (рука, нога) ← *der Straßenräuber* (розбишак), *der Plünderer* (хуліган);

– **die Nase** (ніс) ← *der Naseweis* (зухвалець);

– **die Zunge** (язик) ← *die Plaudertasche* (язиката Хвиська, помило), *die Quasselstrippe* (помило, трепло) *der Schwätzer, der Phrasendrescher, der Plappere, der Plapperhans, die Plaudertasche, der Faselhans, der Plappermaul, der Quackelfritze, der Quatschkopf, der Salbader, der Schnattermaul, der Schwadronneur, der Schwafler, der Zungendrescher, Klugscheisser*;

3) За образом жінки:

– **der Kopf** (голова) ← *das Businesslady* (бізнес-леді), *das Primelady* (прайм-леді);

– **das Herz, die Seele** (серце, душа) ← *die Mutter Teresa* (Мати Тереза);

– **der Bauch, der Magen** (живіт, шлунок) ← *die Hausfrau* (домогосподарка);

– **die Hand/der Arm, das Bein/der Fuß** (рука, нога) ← *die Hausfrau* (хатня робітниця), *die Hausklavin* (жінка-рабиня);

– **die Zunge** (язик) ← *die Plaudertasche* (жінка-пліткарка);

– **die Nase** (ніс) ← *der Naseweis*.

1.1. Медіасфера:

1) За телепередачами:

– **der Kopf** (голова) ← *інтелект-шоу* — «Quiz-Show», «Aktuell (Nachrichten)», «Richter Alexander Hold (Gerichts-Show)», «Tagesschau», «Durchs Land der Tausend Inseln», «Sag die Wahrheit (Ratespiel)» usw.

– **das Herz, die Seele** (серце, душа) ← розважальні, романтичні — «Kleine Familie sucht große Liebe», «Deal or No Deal (Liebesshow)», «Romantische Urlaubsgrüße» usw.

– **der Bauch, der Magen** (живіт, шлунок) ← гастрономічні та розважально-гумористичні шоу — «Tim Mälzer kocht», «Frühstücksfernseher», «Alfredissimo (Kochen)», «Hessens härteste Karaoke-show», «Lachen mit Lars (Comedy-Show)» usw.

– **die Hand/der Arm, das Bein/der Fuß, der Leib** (рука, нога, тулуб) ← танцювальні шоу, спортивні змагання — «Sportschau», «Boxen live im Zweiten», «Tanz mit!» usw.

– **das Auge** (око) ← фешн-покази, арт-огляди, події мистецького світу — «Kunst & Krampel», «Kitsch oder Kunst?», «Fashion» usw.

2) За жанрами фільмів:

– **der Kopf / das Gehirn** (голова / мозок) ← *der Krimi* (детектив), *der historische Film* (історичний фільм), *der abenteuerliche Film* (пригодницький фільм) usw;

– **das Herz, die Seele** (серце, душа) ← *die Seifenoper* (мильна опера), *das Liebesdrama* (любовна драма) usw;

– **der Bauch, der Magen** (живіт, шлунок) ← *die Komödie* (комедія), *der Horrorfilm* (фільм жахів) usw;

– **die Geschlechtsorgane** (статеві органи) ← *der erotische Film* (еротичний фільм), *der pornographische Film* (порнографічний фільм) usw;

– **die Hand/der Arm, das Bein/der Fuß** (рука, нога) ← *der Actionfilm* (екшн або бойовик), *der Thriller* (трилер) usw.

2. Техносфера: (або предметна сфера)

1) За технічними приладами або їх частинами:

– **der Kopf / das Gehirn** (голова / мозок) ← *die Lampe* (лампа), *das Floppy* (дискета), *das Laufwerk* (ходовий механізм), *das Getriebe* (механізм), *der Bedeutungsspeicher* (досл. пристрій для запам'ятовування значень), *der Hutständer* (вішалка для капелюха), *die Ceranplatte* (панель із склокераміки);

– **das Herz, die Seele** (серце, душа) ← *der Motor* (мотор);

– **der Bauch, der Magen** (живіт, шлунок) ← *Benzinbank* (бак для бензину);

– **das Bein/der Fuß** (нога) ← *der Stampfer* (трамбівка), *die Stelzen* (ходулі), *das Fahrgestell* (шасі);

– **das Gesicht** (обличчя) ← *das Zifferblatt*;

– **die Ohren** (вуха) ← *die Chips* (чипи);

– **die Warzen** (соски) ← *die Antenne* (антена), *der Nippel* (ніпель), *der Aufnehmer* (приймач);

– **das Haar** (волосся) ← *der Rotor* (ротор);

– **der Mund** (рот) ← *der Zahnhalter* (досл. тримач для зубів).

2) за будівлями, їх частинами

– **das Gesicht** (обличчя) ← *die (Gesichts)baustelle* (будмайданчик), *die Filzrappe* (будівельний картон);

– **die Busen** (груди) ← *die Molkerei* (молочна ферма), *der Vorbau* (балкон), *die Milchtheke* (молочний прилавок);

3) побутовими предметами (посуд, меблі та ін.)

– **die Augen** (очі) ← *der (Glotz)korke* (корки);

– **die Ohren** (вуха) ← *die Löffel* (ложки);

– **die Busen** (груди) ← *die Einkaufstaschen* (господарські сумки), *die Tüten* (пакети);

– **der Bauch** (живіт) ← *das Waschbrett* (пральна дошка), *der Ranzen* (ранець);

4) предмети одягу

– **der Kopf** (голова) ← *die Krone* (корона);

– **das Haar** (волосся) ← *der Permantpullover* (перманентний светер), *die Buttermütze* (масна шапка);

5) музичні інструменти

– **die Busen** (груди) ← *die Glocken* (дзвони);

– **die Beine** (ноги) ← *die Trommelstöcke* (барабанні палички);

3. Біосфера:

1) рослини, фрукти, овочі, їх частини

– **der Kopf** (голова) ← *die Nuß* (горіх), *der Kürbis* (гарбуз), *der Wirsing* (капуста), *die Rübe* (буряк), *die Melone* (диня), *die Tomate* (помідор);

– **das Haar** (волосся) ← *das Brustjungle* (джунгли на грудях), *das Achselhaardickicht* (запості на плечах), *die Palme* (пальма), *der Busch* (кущ);

– **die Nase** (ніс) ← *die Rübe* (буряк), *die Erdbeere* (полуниця);

– **das Gesicht** (обличчя) ← *die Butterbirne* (авокадо);

– **die Hand** (руки) ← *die Ast* (гілка);

2) тварини, їх соматизми

– **die Nase** (ніс) ← *der Rüssel* (хобот), *der Schnabel* (дзьоб);

– **der Mund** (рот) ← *der Rachen* (паща), *die Schnute* (рило), *die Gusche* (рило), *das Maul* (паща);

– **der Bauch** (живіт) ← *der Hühnerfriedhof* (досл. куряче кладовище);

– **die Hand** (руки) ← *die Schwanzflossen* (хвостові плавники), *die Krallen* (кігті);

– **die Busen** (груди) ← *die Igelschnauze* (їжача мордочка), *das Mäusefäustchen* (мишача мордочка), *die Igel Nase* (їжачий ніс);

– **das Gesicht** (обличчя) ← *die Aknefarm* (ферма, де розводять акне);

– **das Haar** (волосся) ← *das Achselfell* (хутро на плечах), *die Dreckfedern* (брудні пір'я);

– **die Haut** (шкіра) ← *die Entenpelle* (качина шкіра);

3) природні тіла, явища, географічні поняття

– **das Gesicht** (обличчя) ← *das Testgelände* (полігон, випробувальний майданчик), *der Korallenriff* (кораловий риф);

– **das Haar** (волосся) ← *das Stoppelfeld* (скошене поле);

– **die Schuppen** (луна) ← *der Parmesanregen* (пармезановий дощ);

4) продукти харчування, страви

– **das Haar** (волосся) ← *die Bockwurst* (гаряча сарделька);

– **die Busen** (груди) ← *die Klopsen* (битки), *die Milchtüten* (пакети (для) молока), *die Melonen* (дині);

– **das Bein** ← *die Gulaschhachse* (ніжка на гуляш);

4. Антропосфера:

1) людина, її соматизми

– **der Kopf** (голова) ← *der Schädel* (череп);

– **die Glanze** (лищина) ← *das Knie* (коліно);

– **der Bauch** (живіт) ← *das Beckgeschwür* (досл. пухлина від пива марки «Becks»), *der Gössermuskel* (досл. м'яз від пива марки «Gösser»), *das Bitburgergeschwür* (досл. пухлина від пива марки «Bitburger»);

– **die Busen** (груди) ← *die Fleischsäcke* (мішки для м'яса);

– **die Nase** (ніс) ← *der Nasennachbar* (сусід носа);

5. Сфера абстрактних понять:

1) За типом кохання (кваліфікатори кохання):

– **der Kopf / das Gehirn** (голова / мозок) ← *die Liebe-pragma*, *die Liebe-mania* (кохання-прагма (раціональні відносини), кохання-манія);

– **das Herz, die Seele** (серце, душа) ← *die Liebe-storge*, *die Liebe-agape* (кохання-сторге (дружба), кохання-агапе (жертвність));

– **die Geschlechtsorgane** (статеві органи) ← *die Liebe-eros* (кохання-ерос);

– *die Hand/der Arm, das Bein/der Fuß, das Gesicht* (рука, нога, обличчя) ← *die Liebeludus* (коханья-людус (флірт)).

2) *и́ниі абстрактні поняття*

– *die Busen* (груди) ← *die Doppelbelastung* (подвійне навантаження);

– *der Atem* (подих) ← *die Bauchintelligenz* (черевна інтелегенція).

Висновки. Отже, творення таких сленгових вторинних номінацій частин тіла людини та тварини в німецькій мові ґрунтується, переважно, на метафоричній моделі семантичної трансформації [1]. Знання про типову ситуацію моделює фрейм, він і забезпечує стереотипне, нормативне розуміння смислу.

Виконане дослідження зацікавило нас з тієї причини, що утворені метафори беруть активну участь у продукуванні нових ФСК, які є актуальними та популярними на сучасному етапі життя і допомагають ідентифікувати мовні й когнітивні «смаки» мовців.

Перспективи подальших досліджень. Доволі перспективним напрямком подальших лінгвістичних розвідок презентується когнітивно-дискурсивний аналіз явищ метонімізації та метафоризації, який надасть цінні відомості про номінативний потенціал нового слова та універсальні принципи фіксації, акумуляції, відтворення у свідомості людини певного осмисленого нею фрагменту реального світу.

Литература

1. *Debatin B.* Die Rationalität der Metapher. Eine sprachlichphilosophische und kommunikationstheoretische Untersuchung / B. Debatin. — Berlin : De Gruyter, 1995. — 314 S.
2. *Radden G.* Konzeptuelle Metaphern in der kognitiven Semantik / G. Radden // Kognitive Linguistik und Fremdspracherwerb. — Tübingen : Narr, 1994. — S. 69–87.
3. *Römer Ch.* Lexikologie des Deutschen. Eine Einführung / Ch. Römer, B. Matzke. — Tübingen : Narr, 2003. — 226 S.

References

1. Debatin, B. (1995), Die Rationalität der Metapher. Eine sprachlichphilosophische und kommunikationstheoretische Untersuchung, De Gruyter, Berlin, 314 S.
2. Radden, G. (1994), «Konzeptuelle Metaphern in der kognitiven Semantik», Kognitive Linguistik und Fremdspracherwerb, S. 69–87.
3. Römer, Ch., Matzke, B. (2003), Lexikologie des Deutschen. Eine Einführung, Narr, Tübingen, 226 S.

ТАРАБА Ирина Александровна,

доцент кафедры германской филологии НИИ иностранной филологии Житомирского государственного университета имени И. Я. Франко; Житомир, Украина; тел.: +38 097 7527705; e-mail: irinataraba@mail.ru; ORCID ID: 0000-0002-5412-1700

МЕТАФОРИЗАЦИЯ И МЕТОНИМИЗАЦИЯ КАК КОГНИТИВНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ НЕОЛОГИЗАЦИИ НЕМЕЦКОЙ СОМАТИЧЕСКОЙ ФРАЗЕОЛОГИИ

Аннотация. *Цель* исследования заключается в выделении основных сфер, в которых происходят метонимические и метафорические переносы, в результате чего, по нашему мнению, происходит неологизация соматической фразеологии немецкого языка, и в определении значений метонимического и метафорического механизмов в когнитивной деятельности человека. *Предметом* исследования статьи являются основные механизмы неологизации немецкой фразеологии, создания её новых единиц на *материале* фразеологических единиц с соматическим компонентом. *Результаты* работы позволяют сделать следующие *выводы*. Концептуальный перенос на материале соматизмов происходит на основе порождения новых смыслов и активизации аспектов, характеристик тела и частей тела человека, релевантных для тех или иных наименований. Эти положения имеют *практическое применение* в разработке вопросов обогащения фразеологического фонда языка.

Ключевые слова: неологизм, фразеологизм с соматическим компонентом, соматическая фразеология, концепт, немецкий язык.

Irina A. TARABA,

The associate professor of the department of German philology, Research institute of foreign philology of Zhytomyr I. Franko State University; Zhytomyr, Ukraine; tel.: +38 097 7527705; e-mail: irinataraba@mail.ru; ORCID ID: 0000-0002-5412-1700

METAPHOR AND METONYMY AS COGNITIVE-SEMANTIC MECHANISMS OF NEOLOGY OF SOMATIC GERMAN PHRASEOLOGY

Summary. The *subject* of the research paper are the basic mechanisms and the main principles of phraseological neology. The circle of our scientific research includes the basic mechanisms of neology of German somatic phraseology that create phraseological units: metaphor and metonymy as cognitive-semantic mechanisms of neology of somatic German phraseology. It is proved that the conceptual transfer on the *material* of somatims is based on the appearance of new meanings and the improvement of certain aspects, the characteristics of the human body and its parts that are relevant for various items what significantly enriches phraseological fund of language. These *conclusions* have a *practical application* in the development of issues of idiomatic language enrichment fund.

Key words: neologism, phraseological units with a somatic component, somatic phraseology, concept, the German language.

Статтю отримано 29.02.2016 р.

УДК 811.161.2'373.46/.611:001.4:616.3

ФІЛЮК Лілія Миколаївна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна; тел.: +38(048)7958605; моб.: +38 0677398459; e-mail: fln29092012@mail.ru; ORCID ID: 0000-0003-0876-0648

МОДЕЛЮВАННЯ ТЕЗАУРУСУ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Анотація. *Об'єктом* дослідження у статті є медична термінологія, *предметом* — моделювання тезаурусу української медичної термінології. *Мета* полягає в демонстрації лексико-семантичних словотворчих процесів формування медичної термінології та вторинної номінації за допомогою запозичення і термінологізації. Представлені визначення понять «медичний термін», «медична термінологія», «мікротерміносистема підмови стоматології». Аналізуються мовні одиниці, що функціонують у спеціалізованій мікротерміносистемі підмови стоматології. Розглядаються лексико-семантичні словотвірні процеси в медичній термінології, які включають міжсистемне запозичення лексем через інтеграцію знань і запозичень термінів з різних галузей наук, а також через запозичення іншомовних лексем і терміноелементів з мови до мови. Досліджуючи подані приклади одиниць мікротерміносистеми стоматології та стоматологічних нанотехнологій, автор робить *висновок*, що багато стоматологічних термінів, запозичених з інших суміжних наук, зазнали термінологізації і транстермінологізації, явища переходу терміна з однієї терміносистеми до іншої, при якому здійснюється їхня зміна, переосмислення і фіксація вузькопрофесійного значення.

Ключові слова: медичний термін, медична термінологія, мікротерміносистема стоматології, транстермінологізація, запозичення, наностоматологія.

Постановка проблеми. Сучасна медична термінологія представлена складною системою, сукупністю медичних і парамедичних термінів, що склалися внаслідок багатовікового розвитку світового лікування й медичної науки, яка і донині розвивається динамічно. В останні десятиліття ХХ і на початку ХХІ ст. в медичній сфері відбувається одночасний процес об'єднання дисциплін, які існували окремо, і, водночас, виокремлення вузькоспеціальних галузей. Народилися дисципліни другого покоління як самостійні напрямки медицини: космічна біологія і медицина, телемедицина, медична інформатика, медична радіологія, медична генетика, наномедицина (що включає nanoонкологію, nanoфармакологію, nanостоматологію). Питання становлення лексико-семантичної системи, поповнення та вивчення її пластів належать до числа значущих напрямків сучасної лінгвістики, чому сприяє необхідність формування систематизованої, уніфікованої терміносистеми медичної сфери діяльності.

Мета цієї статті — демонстрація лексико-семантичних словотворчих процесів формування медичної термінології та вторинної номінації за допомогою запозичення і термінологізації.